

112

Szegfi Mór

Jelenetek a zsidó életből

1848

Szegfi Mór (1825–1896), “Az elátkozott bachúr”, in: *Első magyar zsidó naptár és évkönyv 1848-ik szökőévre*. Közrebocsátja a Honi Izraeliták Között Magyar Nyelvet Terjesztő Pesti Egylet (Pest: Landerer és Heckenast, 1848), pp. 183–204

Ú j a b b k i a d á s :

Szalai Anna, szerk., *Házalók, árendások, kocsmárosok, uzsorások. Zsidóábrázolás a reformkori prózában* (Budapest: Osiris Kiadó, 2002), pp. 438–455

(a) Lakószoba (pp. 185–186)

A szoba bútorzata és egész belrendezete különösségénél fogva megérdemli, hogy leírjuk.

Első, mi a hosszúdad négyszög szobában a benyitónak szemébe tűnt, a fényesen kicsiszolt sárgaréz lámpa volt, mely csillagidomú nyolc ágával a mestergerendáról éppen az asztal közepébe lecsüngött. Csak szombat vagy ünnep előestéjén gyújtatik meg e nyolc ág, mik aztán oly vidáman derítik ki a zsidó szobáját, hogy azt hiszi, miképp az angyalok szálltak alá mennyükből, vele együtt “a szép arát”, a nyugnapot üdvözlendők.

A keletre szolgáló falon nagy kép függ. Két oroszánát ábrázol, hátrafordított fejek-, hosszan kiöltött nyelvek- és fölfelé csavarított farkakkal. Hátulsó lábaikon állva, az elősőkkel fölágaskodnak, két, egymás mellett álló, cserépszindely alakú, domborfejú ábrát támogatva, melyeken a tíz parancs első szavai sorban írva állnak. Azon két kőtáblát ábrázolja ez, miket Mózes faragott, és mikre Isten saját ujjával bevészte a tíz parancsot. A kép közepén e vers áll héber nyelven írva: “Magam előtt tartom Jehovát mindig!” Alját több zsolttár és egyéb szentírási mondatok foglalják el, titokteljes értelműek azoknak, kik a Szentírásban titkokat fejtegetnek. E kép, mely ezüstrámába van foglalva, első pillanatra egyszerűnek látszik, de közelebről vizsgálva az emberi türelem és ügyesség csodás bizonyítványát adja. Ugyanis az orosz lányok és a kép minden vonása csupa betűkből áll. Mózes öt könyve egészen föl van jegyezve rajta, csak a legélesebb szemmel kivehető. Végén az író neve föl van jegyezve. Börtönben, úgy írja, hová hamis reáfogás által került, kilenc évig dolgozott rajta, míglén elkészítette. Írni pedig sohasem tanult.

E kép előtt áll a házigazda háromszor napjába, midőn ősei Istenéhez imádkozik. Kelet felé, hol ő egykor szabad volt, fordulva, mindennap kéri istenét, némítsa el árulkodói száját, és adja vissza neki ősi szabadságát.

Oldalt ezzel, a fal szélén, fekete pamlag, pitykeforma sárgaréz szegekkel köröskörül kiverve. Átellenben ezzel nagy kétszárnyú szekrény áll. Tárt ajtaján a legszebb kötetű könyvek látszanak ívrétüektől kezdve le a nyolcadrétüekig, a legszebb rendben fölállítva. Ez a házigazda legbecsesb tulajdona. Ezzel táplálja lelkét.

Az egészet a mestergerenda közt lehajló pálmagally (lulab) és a múlt húsvétkor félretett sótalánul sütött lepénynek egy darabja (afikoman) kerekíti ki. Az első,

melyet keleti szokás szerint az úgynevezett lombsátoros ünnep alkalmával a zsinagógában bemutatnak, tűztől óvja meg a házat; a másik pedig, azt tartják, nagyon élesíti az emlékezetet.

Most is, mintha tanulással akarna foglalkozni a házigazda, mert az asztalon, mely előtt csinos hálóköntösben és kis bársonysapkával fején ül, könyvek fekszenek rétegenként egymás fölött tornyosulva.

(b) A zsidók helyzete (p. 189)

Akkortájt még egészen más idők jártak a zsidókra nézve, mint mostanjában. Megvetetve, elutálva voltak a hazában, mely nekik nem akart lenni hazájok. A “zsidó” nevezet egyértelmű volt a gyalázat- és csalással. Ki voltak zárva a kenyérkereset minden nemesebb ágaitól. A királyi városokban nemigen lakhattak, a céhekbe föl nem vétettek. Tartózkodásukért az országban a királynak türelmi adót kelle fizetniök. A szellemi kifejlődésre nem buzdítottak. Az orvosi pályán kívül a tanulmányok hallgatásától is eltiltattak. És ez egyetlen pályán is hányan voltak elég erősek kiállani mindazon bántalmakat és sértegetéseket, melyekkel a zsidó ifjat kiskorától fogva mindvégig professzorok és növendékek egyiránt untalan illették? A tanodákban külön padokon kelle ülniök, első eminensek nem lehettek; stipendiumokra igényt nem tarthattak. Mindez és még számtalan piritó illetekek elegendő ok volt arra, hogy zsidó hitű tanuló ifjútól a többi felekezetbeliek oly utálattal elforduljanak, mintha istentől meg volna bélyegezve. És a névtárokban kinyomtatott *Heb* szót jelszó gyanánt tekintették a legfeketébb gyűlöletre vetemülni e büntelen szerencsétlenek iránt.

(c) Rabbiniikus bíróság (pp. 193–195)

Az akkori izraelita vallásosság beljébe vezetem olvasómat, mert ma ott különös eljárásnak leszünk tanúi. Fölvezetem a hegy magas fokára, hogy a többi dombokat könnyűszerrel megszemlélhesse.

Hosszúdad terem nyúlik el előttünk, majdnem bútorzat nélkül. Csak a szoba falhosszán nyúlik el egy deszkaalkotvány, külön fiókokra osztva, minőket a boltokban láthatni, megrakva mindennemű, -rétű és vastagságú könyvekkel. Az oldalfalon egy faállványra helyezett szekrényke áll, melynek szárnyait hímzett, nyolcágú csillaggal ékített selyemfüggöny takarja. Felül rajta két szeszélyes alakú, megaranyozott madár, a szekrényke felett kiterjesztett szárnyakkal egy zöld posztóval bevont, hosszú asztal, és körötte faszékek, ebből áll az egész bútorzat.

A székek közül egy különösen magára vonja a szemlélő figyelmét.

Az asztal fejénél áll, és bár kisebb alakban, nagyon hasonlik a parasztok úgynevezett “tormoságy”-ához. Karfájáról és támaszáról négy kockás cirádájú oszlopra emelkedik, ezeken, miként tábori sáternál, sötét színű posztó ömlik alá födeléről, körülfolyna az oszlop négy oldalüregét. Csak az asztal felé szolgáló oldal posztaja van kettéhasadva, és a két első oszlophoz alkalmazott boglárzat által félreszorítva, közlekedési nyílásul a szobában lévőekkel. Ha a boglárók föloldoztatnak, körülfolyna a posztólepel mind a négy oldalt, és ki a széken ül, el van rejtve, mintha nem is volna a szobában.

E székek, mint mondám, az asztal fejénél áll, és ezen csak a rabbi ül.

Miért hagyta e széket annyira kikárpitozni? Az onnan van, mert e székek a rabbinak nemcsak ülő-, hanem a szó legigazabb értelmében lakhelye is. E széken

tölté életének napjait és éjjeit, kivéven a pénteki estét, mikor, miként a többi isteni rendeleteket, azt is tartja, hogy ágyba fekszik. Egyébkor ő e helyről nem távozik. E szoba neki világa, és a falat körülálló könyvek Isten teremtményei. Ezekkel foglalkozik elméje szüntelen, még ha alszik is, mi éjfélről az utána való egy óránál soha tovább nem tart. Akkor is álomban tanul vele egy angyal, Eliás, mint gondolja. Egyébiránt könyvre nincs is szüksége már. Mind fejből tudja ő már a harminchat részből álló Talmudot, a nyolcannyiból álló magyarázó- és magyarázóinak magyarázóival együtt.

A rabbin kívül még öt személyt látunk a szobában.

Oldalán a rabbinak jobbra-balra ült a két dajin (rabbisegéd). Az egyik magas, szikár alak, sovány, hosszúdad kép, hegyes, ritka szállú, szöszske kecskeszakállal. Piciny, éles szegélyű szemeiben a fakó szemgolyók rendkívül sebes forgásukban kísérteti lobbot vetnek, míg keskeny ajkai szorosan zárva, mintha drága kincset rejtene. Az egész arckifejezésből ravaszság és önzés tűnik ki. A másik dajin kis, köpcös emberke, piszkos fekete szakállal, széles arc, keskeny homlok, pisze orr, jegedt pillantású kék szemekkel. Kifejezése a jámbor ostobaság elvitázhatlan bélyegét hordja magán.

A harmadik személy rebbi Nachman. Az asztalnál ül leebb valamivel, de elég szemközt a ravasz képű dajinnal. Előtte fekvő könyvbe mélyedve ide-oda lógatja előtestét, mintha legkisebb részt sem venne az előadandó jelenetben. A negyedik személy egy közönséges zsidó, avitt, szurkos öltözetben, hamuszín, hosszú kabátban, kopott, hegyes-völgyes kalappal fején. A zöld asztal alsó végén áll. Mellette az ötödik személy szinte állva, Sámuel.

Mint vádlott áll Sámuel a község teljes számú bírószéke előtt.

(d) Menyegző (pp. 201–202)

I r o d a l o m :

Zsidó Budapest: Emlékek, szertartások, történelem, p. 212

Jewish Budapest: Monuments, Rites, History (Budapest: Central European University Press, 1999), p. 152

A menyegző napja bekövetkezett (...). Szóltak a zenészek keletiesen vontatott hangái, midőn föloldozták szép Hánnikának hajfonatait, hogy ős szokás szerint levágják, és az elménc ötletű bohóc oly szívrazó verseket rögtönzött, hogy a körülállóknak akarva, nem akarva könnybe lábadtak szemeik (...).

Reá borítva az aranyrécezetű fejrevalót, a rabbi megáldá, s a szabad ég alatt fölállított mennyezet alá vezetétek egyfelül az arát, másfelül a halálöltönybe burkolt vőlegényt, hogy régi szokás szerint aranygyűrű által nejjév szentelje. Harsogott a zene mindenünnen, danolt a község kántora héber énekeket, ily alkalmakra készítvéket, mindenki szívében öröm, mindenik arcán derűtség (...)

Áldást mondott a rabbi az egybekelendő pár egész életére, és mint szokás, föllebenték kissé az ara arcát fedő aranyrécezetű fejrevalót, hogy igyék a borból, melyre áldás mondatott.